

۳-۳-۳ - خرما

۳-۳-۳-۱- وضعیت خرما در جهان و ایران

خرما عمدتاً در نواحی گرم و خشک خاورمیانه و شمال آفریقا و همچنین در برخی نواحی آسیا، آمریکا و اروپا کشت میشود. در سال ۲۰۰۳ تولید خرما در جهان حدود ۵/۵ میلیون تن بوده است. دوازده کشور اول دنیا در تولید خرما شامل مصر با ۱۱۰۲ هزار تن، ایران با ۹۰۰ هزار تن، عربستان سعودی با ۷۷۰ هزار تن، پاکستان با ۵۵۰ هزار تن، عراق با ۴۰۰ هزار تن، الجزایر با ۳۷۰ هزار تن، امارات با ۳۱۸ هزار تن، عمان با ۲۶۰ هزار تن، سودان با ۱۷۷ هزار تن، لیبی با ۱۳۲ هزار تن، چین با ۱۱۰ هزار تن و تونس با ۱۰۷ هزار تن بوده اند. لازم به ذکر است بر اساس آخرین اطلاعات ارائه شده توسط FAO کشور مصر با ۱۱۷۰ هزار تن، عربستان با ۹۰۰ هزار تن و ایران با ۸۸۰ هزار تن تولید خرما در جهان و در سال ۲۰۰۵ اول تا سوم هستند.

خرما در کشورهای مسلمان و در بین مسلمانان سایر کشورها بخصوص در ماه مبارک رمضان بسیار مصرف میشود. مصرف در کشورهای اروپائی در هفت ماهه اکتبر تا آوریل (بخصوص در زمستان) افزایش می یابد. خرما به صورت تازه خوری، در شیرینی پزیها، شکلات، نگاهدارنده ها، سالاد، سس، خامه و... مصارف صنعتی و دامی مورد استفاده قرار میگیرد. با پیشرفت تکنولوژی امکان تولید محصولات متنوع تر از خرما فراهم میشود که افزایش تقاضای این محصول را بدنبال خواهد داشت.

بر اساس گزارش گمرک ایران میزان صادرات خرمای تازه و خشک ایران در سالهای ۱۳۸۲، ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ به ترتیب برابر ۹۷۵۸۱ تن، ۸۸۰۲۱ تن و ۹۵۶۷۱ تن و با ارزش به ترتیب برابر ۴۴ میلیون دلار، ۳۶/۹ میلیون دلار و ۶۲/۳ میلیون دلار بوده است. متوسط قیمت هر کیلو خرمای صادراتی ایران به ترتیب برابر ۰/۴۵ دلار، ۰/۴۲ دلار و ۰/۶۵ دلار طی این سالها بوده است.

در یک تقسیم بندی کلی در بازارهای جهانی بخصوص اروپا، خرما به صورت گونه های medjool و deglet nour یا خرمای معمولی (common dates) تعریف میشوند. واریته های مضافتی، زاهدی و سایر که از گونه های صادراتی ایران هستند در تقسیم بندی خرمای معمولی جای میگیرند. کشورهای تونس و الجزایر عمده تولید کنندگان و صادر کنندگان گونه deglet nour و کشورهای آمریکا و اسرائیل نیز عمده تولید کنندگان گونه medjool در جهان تا سال ۲۰۰۰ بوده اند. البته با اینکه تولید گونه مجول خیلی پایین میباشد طی سالهای اخیر از بیشترین رشد در تولید و صادرات در کشورهای مختلف برخوردار بوده است.

اگرچه تونس تنها ۲ درصد از تولید خرمای جهان را دارد ولی با توجه به گونه صادراتی آن و بازار هدف آن ۲۱ درصد از ارزش صادرات خرما در جهان را به خود اختصاص داده است. حدود ۵۵ درصد ارزش واردات

خرمای اتحادیه اروپا در سال ۲۰۰۰ به تونس اختصاص داشته است. الجزایر با ۱۷ درصد در رتبه بعدی قرار داشته و ایران با ۶ درصد در رتبه سوم میباشد. عمده بازار هدف ایران در اتحادیه اروپا کشور انگلستان (۶۰ درصد) و سپس آلمان و دانمارک میباشد.

جدول ۳-۹: وضعیت تولید ، صادرات و واردات خرما به تفکیک کشورهای عمده در سال ۲۰۰۵

ردیف	تولید (هزار تن)		صادرات (هزار تن)		واردات (هزار تن)	
	نام کشور	میزان تولید	نام کشور	میزان صادرات	نام کشور	میزان واردات
۱	مصر	۱۱۷۰	ایران	۱۳۱	امارات	۲۸۵/۸
۲	عربستان	۹۷۰	عربستان	۸۰	انگلستان	۱۵۱/۲
۳	ایران	۸۸۰	پاکستان	۷۹/۸	فرانسه	۳۳
۴	امارات	۷۶۰	تونس	۵۱/۲	روسیه	۲۱/۵
۵	الجزایر	۵۱۶	امارات	۲۵/۲	چین	۱۶/۸
۶	پاکستان	۴۹۶	مراکش	۱۲/۵	اسپانیا	۹/۸
۷	سودان	۳۲۸	الجزایر	۱۱/۷	المان	۹/۳
۸	لیبی	۱۵۰	مصر	۹/۵	ایتالیا	۷/۶
۹	چین	۱۳۰	امریکا	۴/۴	کانادا	۷/۴
۱۰	تونس	۱۲۵	چین	۲/۳	امریکا	۶/۳
جمع	-	۵۵۲۵	-	۳۹۵/۱	-	۵۴۸/۷

ماخذ: سایت اطلاع رسانی FAO

۳-۲- وضعیت خرما در استان بوشهر

الف - ارقام خرما

در استان بوشهر تعداد زیادی واریته خرما وجود دارد که تقریباً ۱۵۰ واریته آن مورد بررسی و شناسایی قرار گرفته است. ارقام کیکاب (۷۵ درصد) ، زاهدی یا قصب (۶ درصد) ، شهابی و خاصویی (هرکدام ۳ درصد) ، شکر ، استعمران و خیزی (هرکدام ۲ درصد) و سایر ارقام شامل مکتوب ، دیری و ... (۷ درصد) مهمترین ارقام اقتصادی منطقه هستند . در مناطق شبانکاره ، آب پخش و دالکی از شهرستان دشتستان و اهرم از

شهرستان تنگستان رقم غالب کبکاب میباشد. در برازجان، دشتی و دهستانهای چاکوتاه، انگالی، بنداروز، سرکره، دویره، عیسوند، زردکی، ابطویل و حسینکی رقم غالب شهابی میباشد. در منطقه پشتکوه دشتستان رقم زاهدی، در منطقه جم و ریز رقم خاصوئی، در منطقه آبدان و خائیز رقم شکر و... کشت میشود.

ب - سطح زیر کشت و تولید خرما در استان و کشور

سطح زیر کشت باغات خرماي استان بوشهر در سال ۱۳۸۴ برابر ۲۸۷۶۹ هکتار بوده است که حدود ۱۴.۵ درصد از سطح زیر کشت خرما در کشور میباشد. استان بوشهر از این لحاظ در رتبه سوم پس از استانهای هرمزگان و سیستان و بلوچستان قرار داشته است. مقدار تولید خرما نیز در استان به میزان ۱۴۷ هزار تن برآورد شده است که ۱۴/۷ درصد از تولید خرماي کشور میباشد و در رتبه دوم پس از استان سیستان قرار دارد. پس از خرماي سایر که با ۴۵/۷ درصد بیشترین سطح زیر کشت بارور را در کشور تشکیل میدهد، خرماي مضافتی با ۱۷/۹ درصد، خرماي کبکاب با ۱۲/۴ درصد، خرماي استعمران با ۹/۶ درصد و خرماي ربی با ۷/۴ درصد در رتبه های بعدی در کشور قرار دارند. ۸۲/۵ درصد از سطح زیر کشت و ۷۹ درصد از تولید خرماي کبکاب در کشور به استان بوشهر در سال ۱۳۸۴ اختصاص داشته است.

جدول ۳-۱۰: سطح زیر کشت بارور و تولید خرما در کشورهای عمده تولید کننده در سال ۱۳۸۴

رقم خرما	کشور		هرمزگان		سیستان		بوشهر		خوزستان		کرمان	
	هزار تن	هکتار	هزار تن	هکتار	هزار تن	هکتار	هزار تن	هکتار	هزار تن	هکتار	هزار تن	هکتار
استعمران	۱۹/۲	۹۸/۹	۰/۰۲	۰/۰۶	-	-	۰/۴	-	۱۸/۷	۹۷/۶	-	-
کیکاب	۲۴/۷	۱۳۹	۰/۰۰۹	۰/۰۳	-	-	۲۰/۴	-	۰/۰۹	۰/۵	-	-
شاهانی	۱۱	۵۱/۷	۰/۴	۲/۲	-	-	۰/۲۷	-	-	-	-	-
مضافتی	۳۵/۷	۲۴۶	۱/۱	۴/۸	۹/۲	۵۷/۹	-	-	-	-	۱۵/۵	۱۲۲/۳
پیارم	۱/۲	۸	۱	۶/۷	-	-	-	-	-	-	۰/۰۶۷	۰/۴۵
دیوی	۰/۶	۴	۰	۰	-	-	-	-	۰/۶	۴	-	-
ربی	۱۴/۷	۳۵/۱	-	-	۱۴/۵	۳۴/۲	-	-	-	-	-	-
برخی	۰/۷۶	۴	۰/۱	۰/۴	-	-	-	-	۰/۶	۳/۶	-	-
سایر	۹۱	۴۰۹	۳۲/۶	۱۲۸/۸	۹/۲	۵۶/۷	۷/۷	۳۴/۷	۷/۴	۳۹/۳	۳/۴	۱۶/۳
جمع	۱۹۹	۹۹۷	۳۵/۳	۱۴۳	۳۲/۹	۱۴۸/۷	۲۸/۸	۱۴۷	۲۷/۴	۱۴۵	۱۹	۱۳۹

ماخذ: سایت اینترنتی وزارت جهاد کشاورزی ۱۳۸۶/۲/۱۰

ج - نوسازی باغات ، فرآوری ، بسته بندی و صادرات خرما

با توجه به مشکلات موجود در بسته بندی و صادرات خرمای کبکاب به عنوان رقم غالب خرمای استان ، بحث مربوط به اصلاح ارقام خرما و گسترش ارقام بازارپسند طی سالهای اخیر در استان به صورت جدی مطرح بوده است . بر این اساس در برنامه سوم توسعه تا کنون اقداماتی هرچند اندک در زمینه تحقیقات و واردات ارقام جدید صورت گرفته است که از جمله آنها میتوان به کشت ۱۰۰۰ اصله خرمای مجول در سطح استان در سال ۱۳۸۱ ، کشت ۳۰۰۰ اصله خرمای برحی در سال ۱۳۸۴ و پیگیری برای خرید ۱۰ هزار اصله خرمای مجول از کشور عربستان از سال ۱۳۸۵ میباشد که تاکنون عملی نشده است .

خرمای مجول *medjool date*

د - فرآوری ، بسته بندی و صادرات خرما

در استان بوشهر تا پایان سال ۱۳۸۵ تعداد ۳۴ فقره پروانه بهره برداری برای صنایع بسته بندی و فرآوری خرما صادر شده است که البته ۵ مورد از آنها در سال ۱۳۸۵ کاملاً تعطیل بوده و دو مورد نیز پس از پایان برداشت خرما موفق به اخذ پروانه بهره برداری شده اند . عمده محصول تولیدی این واحدها بسته بندی در وزنهای مختلف بوده و تنها دو واحد تولید عسل یا شیر خرما ، یک واحد در کنار بسته بندی به تولید شکلات از خرما و دو واحد دیگر نیز به صورت آزمایشی در تولید شکلات و شیرینی از خرما فعال هستند . ظرفیت اسمی واحدهای فعال ۴۶۷۰۰ تن در سال میباشد که تقریباً حدود ۳۳ درصد از تولید خرما در استان میباشد . در سال ۱۳۸۵ ظرفیت عملی واحدهای مذکور حدود ۳۱۰۰۰ تن بوده است که برابر ۶۷ درصد ظرفیت اسمی واحدهای

فعال میباید. عمده واحدهای فراوری و بسته بندی خرماي فعال در استان که ۲۴ واحد (۸۲.۷ درصد) را شامل می شود در شهرستان دشتستان مستقر میباشند. تعداد ۴ واحد دیگر در شهرستان تنگستان و یک واحد در شهرستان بوشهر میباید. عمده ظرفیت عملی واحدها (۹۸ درصد) به بسته بندی خرما اختصاص دارد و تنها ۲ درصد دیگر به فراوری محصول (تولید عسل خرما و شکلات خرما) اختصاص یافته است.

با توجه به گونه خرما، نوع بسته بندی و قیمت پایین محصول، بازار عمده خرماي صادراتی استان در کشورهای روسیه، اوکراین و آسیای میانه میباید و به مقدار کمی نیز به بازارهای اروپا و امارات صادر میشود. متأسفانه به دلیل رعایت نمودن استانداردها و بعضاً تقلب مشکلاتی در صادرات محصول پیش می آید. بر اساس اطلاعات اخذ شده از واحدهای بسته بندی و فراوری خرما در استان در سال ۱۳۸۵ به میزان ۱۶۵۸۰ تن و به ارزش ۱۳/۲ میلیون دلار خرما به کشورهای مختلف صادر شده است. بر این اساس نزدیک ۱۲ درصد از تولید خرماي استان در سال ۱۳۸۵ صادر شده است.

۳-۴ - تجارت خارجی

بندر بوشهر در زمان نادر شاه افشار به عنوان پایگاه دریائی برگزیده و سپس تبدیل به مرکز تجاری و بندر عمده بازرگانی خلیج فارس شد. در دوران زندیه و قاجاریه، بوشهر رو به توسعه نهاد و در سده های هجدهم و نوزدهم میلادی علاوه بر مرکزیت تجاری، مرکز سیاسی منطقه خلیج فارس و در دوره قاجاریه مرکز نمایندگی دولت انگلیس در خلیج فارس شد. بندر بوشهر تا پایان دوره قاجاریه مهمترین بندر بازرگانی ایران در خلیج فارس بود و سپس با انتخاب خرمشهر و بندر امام به عنوان مبادی ورود و صدور کالا و احداث راه آهن سراسری، اهمیت و مرکزیت خود را از دست داد. عواملی چند از قبیل عمق کم آب در بندرگاه، سختی امکان عبور و مرور کالا بین بوشهر و داخل کشور و ... نیز در این میان نقش داشته اند. البته طی سالهای اخیر تحولات شگرفی در حوزه فعالیتهای بندری در استان اتفاق افتاده است که شامل احداث دو بندر خدماتی و تخصصی پتروشیمی در عسلویه با ظرفیت بالای ۳۰ میلیون تن و در دست اجرا بودن طرح توسعه بندر بوشهر و ساماندهی سایر بنادر بازرگانی از جمله کنگان و گناوه میباید.